

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

Միջ. հասցէն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Անգլ. Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆ. օ. Ն. 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆ. օ. Ն. 253.

ԲԱՏՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ 1899 ԹԻՒՆՎԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(27-րդ ՏԱՐԻ)

ԴՐԱՅԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՐՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒՄ. «Մ» չափի տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ. և մի ամսականը՝ 1 ռուբլի:
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՆԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել է արեւելի և ԽՍՀՄ-ի համար (Բաղրամյան և Բարսեղյան փողոցների անկիւն):
Կարողութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է գրանշ հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакция „МШАКЪ“; իսկ արտասահմանից՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal arménien „MSCHAK“.

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

Ա. Պ. Ա. Ռ. Ի. Կ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Զ. Է. Ը. Ն. Գ. Ո. Ի. Ն. Վ. Ո. Ի. Մ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակական դասախոսութիւններ.— ՆԵՐ-
ՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Նոր-Նա-
խիկանից. Նամակ Ներքին-Արտաքին. Նամակ
Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Միջոցառումներ տօնը պատրիարքարա-
նում. Արտաքին լուրեր.— ԽԱՌԻ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵ-
ՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱ-
ՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Պարսկաստանից:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐ

Ուշադր. յունվարի 18-ին

Անցեալ նամակով մենք նկարագրեցինք այն
խռովութիւնները և յարձակումները, որ տեղի
ունեցան ճանապարհային հարկահանութեան
պատճառով և խոստացանք հետեւանքների մա-
սին գրել: Կատարում ենք մեր խոստումը:

Շարիաթ-Մադար (գլխավոր հոգևորականը)
պարզապէս, առանց ուրանալու յայտնեց, որ
այդ խռովութիւնների հեղինակը ինքն է և իբր
թէ պիտի պաշտպանէ շարունակ մողովորդի բո-
ղոքը տեղացիներից հարկ առնելու դէմ: Այդ
մասին մի քանի ժողովներ անդամ կազմեցին
հոգևորականները և վճռեցին միանշանակ աւե-
րակ դարձնել խռովութեան պատճառները, երբ վեր-
սկսվում հարկահանութիւնը: Մինչև իսկ այն գրե-
լաւոր հոգևորականները, որոնք միմեանց սխե-
րիմ հակառակորդներ էին, այդ հարցի մէջ
հաշտվեցին: Ընդհանուր համադրմամբ բողոքա-
գիր ուղարկեցին յատուկ թղթատարի ձեռքով
Թէհրան, մեծ պետութիւնների դեսպաններին,
խնդրելով պաշտպանել իրանց բողոքը: Կարծում
էին թէ անցեալ ուրբաթ կամ շաբաթ պիտի վեր-
սկսվէր հարկահանութիւնը, ուստի 150-ի չափ
փայտեղով զինված պարսիկներ, առաւօտը վաղ
մի արշաւանք սկսեցին դէպի այդ կողմերը, որ-
տեղ պիտի հարկը հաւաքվէր, խռովութիւն
բարձրացնելու համար, բայց երբ տեսան որ ո-
չինչ չէր կայ, հեռացան գնացին...

Նախադասութեան միանշանակ հակառակ է
հոգևորականութեան և ձեռքից եկածը չէ խնա-
յով կարգը վերականգնելու և պատահելիք խռ-
ովութիւնների առաջն առնելու համար: Խռ-
ովութեան հետեւալ օրը մուսուլման շրջանից
տուեց քաղաքում, որը գտնւում էր. «Բաղրամյան»
տի հրաման է, որ պիտի գլխավորին այն մարզը,

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այսօր, երեքշաբթի, յունվարի 26-ին,
Թիֆլիսում սկիզբն է դրւում մի համակրե-
լի կրթական ձեռնարկութեան Այսօրվանից
սկսվում են հրապարակական դասա-
խոսութիւններ, որոնք պէտք է վերա-
բերեն գիտութեան զանազան ճիւղերին և
գրականութեան: Դասախոսութիւններ բա-

որը կը համարձակվի խռովութեան բարձրացնելու
իսկ ով որ խանութը փակի անժամանակ և կամ
մարտատանը մօտ գայ, նոյն իսկ հետաքրք-
րելու կամ դիտելու մողով, նա կենթարկվի
խիստ պատիժների և նրա գոյքը յարկունի կը
գրաւվի: Բացի այդ յայտարարութիւնից, մաս-
նաւորապէս կանչեց իր մօտ ժողովորդի միջակ
տուեցական դասախոսը և բողոքից ստորա-
գրութիւն առաւ, որ չը միանան հոգևորա-
կանների հետ: Միւս կողմից, ճանապարհի խ-
րաքանչիւր կայարանում 15-ական մարդ նշա-
նակեց, որպէս պահպաններ: Բայց այդ քաղ-
ցած զինուորները, փոխանակ պահպանելու՝ յար-
մար առիթից օգտու ընդհանր ճամբարներ
նից են առնիլ ստանում և համ էլ ձեռքները
ընկածը գողանում: Նախադասութեան գոյց աւե-
լի խիստ միջոցների դիմէր, եթէ ոչ ունենար,
բայց որ նրա դրութիւնը շատ փափուկ է: Վա-
րուց արդէն հոգևորականութիւնը զինված էր
նրա դէմ և եթէ այդ դէպքը չը պատահէր, հա-
ւանական էր, որ մի խռովութիւն լինէր քաղա-
քայետի դէմ, բայց այս դէպքը մէջ ընկնելով,
առ այժմ խնդրի կերպարանը փոխվեց բողոք-
ովին: Բացի դրանից, ինչպէս ինքը խոստովան-
վեց, զինուորական ոչ մի ոչ չունի. մի քանի
քաղցած սարվազներ են միայն, որոնք ամիսնե-
րով առնիլ չեն ստացել, ուստի և չեն հնազանդ-
վում, իսկ դէպք և վառող Աստուծոյ տալ:

Դէպքի հետեւալ օրը, կիրակի օրը, տեղիս
առաջ հիւպատոսը կանչեց բոլոր առաջապա-
տակներին ձիւնորված մի գրասենյակ կատարելու
Հիւպատոսը, իր կողակները, վաճառականա-
պետները և վաճառանի չափ ձիւնորները քաղաքի
մէջ մի պտոյտ անելուց յետո՛ւ՝ այդեղեցին ճանա-
պարհային երկու պահպանները, որտեղ և հան-
վեց նրանց լուսանկարը: Մեզ ստեցին, որպէս
թէ պարսիկների մէջ լուր է տարածված, իբր
թէ գիշերը հիւպատոսը հեռացել է քաղաքից, երևի
այդ պատճառով հիւպատոսը կամենում էր ցոյց
տալ թէ ինքը առաջապատակների հետ չէ էլ մտա-
նում հեռանալ: Հիւպատոսը առաջապատակներին
նախազգուշացրեց պատրաստ լինել յամենայն

նախառաջարկութիւնը անմիջապէս հա-
մակրութիւն գտաւ մեր քաղաքի մէջ և
արդէն հարկերից աւելի անձինք ցանկութիւն
են յայտնել կանոնաւոր կերպով յաճախելու
այդ դասախոսութիւններին: Նախապէս մէջ
ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից,
պէտք է կարդացվի երեք դասախոսութիւն:
Ունեցողներին յարմարութեան համար
նշանակված են ազատ ժամեր, այն է երե-
կոները, սկսած ժամի վեցից մինչև իննը:

Հրապարակական դասախոսութիւնների
այս առաջին փորձը շուտով կը պարզէ թէ
ինչ տեսակ պէտք է նրանց կազմակերպել,
որպէս զի նրանց լինեն յարատև և գրաւեն
ունեցողների նոր շարքեր: Անկասկած,
դասախոսներից է կախված այդ գործի ա-
ջողութեան նշանաւոր բաժինը: Դասախո-
սութիւնները պէտք է լինեն ամբողջացած
և գրաւել ձեռով արտայայտված: Այդտեղ
պէտք է մեծ դեր կատարէ և դասախոսի
վերաբերմունքը դէպի իր ունեցողները:
Դասախոսը պէտք է ունենայ ընդունակու-
թիւն հասկանալու խոյնների տրամադրու-
թիւնը և պահանջները և յարմարեցնէ իր
լեզուն և ոճը նրանց հասկացողութեան:
Այլապէս դասախոսութիւնները կը կորցնեն
իրանց նշանակութիւնը և գործի աջողու-
թիւնը կը վտանգվի:

Գիտութիւնը միշտ եղել է դրաւիչ և
հետաքրքրական մարդու համար: Եթէ զի-
տութիւնը աւանդելի հասարակութեանը
յարմար և մատչելի ձևով, նա կը գտնի
պարարտ հող: Դասախոսութիւններ կար-
գալու եղանակը նոյնպէս մի հմտութիւն
է, որ պէտք է ձեռք բերել գիտութեան
գործին օգնելու համար: Եւ անկասկած,
գիտութիւններից քիչ տարածվելու պատ-
ճառներից մէկը այն անտաղանդ, անաշուղ
ձեռն է, որ մինչև այժմ գործադրվում է

դէպի ընդհանուր խռովութեան դէպքում պաշտ-
պանվելու համար:

Պարսիկները զանազան տեսակ յիմար լու-
րեր են տարածում. դրանց մասին չարժէ խօսել:
Միայն այսքանը ճշմարիտ է, որ Թէհրանի առ-
աջ դեսպանը խիստ դիմուկներ է արել Շահին
կառավարութեանը, պահանջելով, ի միջի այլոց,
հեռացնել քաղաքից գլխավոր հոգևորական Շա-
րիաթ-Մադարին, որը բոլոր խռովութիւնների
մայրն է: Թէհրանից ուղարկված է քննիչ (մա-
մուր) գործը քննելու համար: Զանապարհված
են արդէն որպէս պահպաններ աւելի քան
300 ձիւնորներ և մի խումբ թիղթաբերական
գործ (թօփիներ): Քննիչը երէկ առաւօտ տեղա-
հասաւ և լիաւ Շարիաթ-Մադարի բարեկամի
տանը:

Աւերված կայարանը վերանորոգված պատ-
րաստ է, բայց հարկահանութեան վերսկսելը,
հիւպատոսի խորհրդով, յետաձգված է առ այժմ:
Միւս կայարանը շարունակում է իր գործու-
նեցութիւնը առանց վերոյիշեալ խոսքի աղմուկ-
ների: Անցեալ շաբաթ լուր հասաւ, իբր թէ
պարսից կողմից նախապատրաստութիւն է տեսն-
վում խոշոր խռովութիւն բարձրացնել նաև
ընդդէմ այդ կայարանին. ուստի ընկերութիւնը
շտապեց նախապատրաստական միջոցներ ձեռք
առնել, նախապէս դէպք, զինված մարդիկ ու-
ղարկել: Բայց ոչինչ չը պատահեց:

Այժմ երկու կողմից ևս սպասողական դրու-
թեան մէջ են և հաւանական է, որ աղմուկը
նորից կրկնվի, նայելով գործի հետեւանքին:
Բայց պիտի նկատել, որ ժողովորդի մեծագոյն
մասը համամիտ չէ խռովութիւններին. միայն
վերոյիշեալ Շարիաթ-Մադարը, իր նիւթական չա-
հերը վնասված տեսնելով աշխատում է այդ օրէն-
քը հաստատել տալ, քանի որ այդ կայարանի մօ-
տով են անցնում նրա դիւղերից եկած բերքերը,
որոնց համար ինքը ստիպված պիտի լինի իր
զրպահից հարկ վճարել: Գիւղացին, ինչպէս
յայտնի է, Պարսկաստանում գիւղատիրոջ ճարտն
է, նրա համար է աշխատում և այդ հաշարաւոր
բեռներով բերնէր նրա ամբարներն են մտնում:

գիտութիւնները աւանդելու գործի մէջ:
Այդ պատճառով ցանկալի է, որ ներկայ
դէպքում դասախոսները ամեն ջանք գործ
դնեն չը կրկնելու այն ձևական, անտարբեր
դասաւանդութիւնը, որ մեզանից շատերին
արդէն սառցրել և զզուեցրել է դա-
սախոսութիւնների լեզուից:

Թիֆլիսի դասախոսութիւնների առաջին
դասընթացը մէջ կան բազմաթիւ առար-
կաներ, որոնցից կարող է ունեցողը իր
համար ընտրել իր ցանկացած և սիրած ա-
ռարկան: Պէտք է կարգապահ ինչ աշխար-
հի պատմութիւն, առաջ պատմութիւն,
առաջ գրականութիւն և գրականութեան
պատմութիւն, անատոմիա, ֆիզիոլոգիա,
ֆիզիկա, քիմիա, աշխարհագրութիւն, նոր
եւրոպական լեզուներ, ալգեբրա, երկրաչա-
փութիւն և կրօն: Անկասկած, կարելի էր
դրանց վրա աւելացնել և մի քանի կարևոր
առարկաներ, օրինակ ընդհանուր գրակա-
նութեան պատմութիւն, տնտեսագիտական
առարկաներ և այլն. անշուշտ դրանք ա-
պագայում կը մտնեն դասընթացի մէջ,
եթէ ներկայ փորձը տայ բաւարար արդիւնք
և ծնի ունեցողների մէջ իրապէս հե-
տաքրքրութիւն դէպի դասախոսութիւն-
ները:

Ողջունում ենք Հրապարակական դասա-
խոսութիւնների առաջին փորձը և ցանկա-
նում ենք, որ նա հող պատրաստէ այդ
գործի աւելի ընդարձակ կազմակերպու-
թեան համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք ցոյց տուինք այն հակասութիւնը, որի
մէջ ընկել էր պ. Նիկողայէ, մի կողմից պնե-
ւով թէ ազգայնական մրցակցութիւնը անհրա-

Մի քանի խօսք ևս այն պայմանագրի մասին,
որ ունեն պարսից ներկայացուցիչները ընկե-
րութեան հետ, որի հիման վրա վստահանում են
աղմուկներ և խռովութիւններ բարձրացնելու
Խճուղու ընկերութեան նախկին կառավարիչ
Բոստեմանը, ընդհանուր մի ժողովով, որին ներ-
կայ են եղել տեղի բարձր պաշտօնեաները,
այլ և կալուածատէր հոգևորականները և առ-
աջ հիւպատոսը, կազմել են պայմանագիր, որի
հիման վրա Գիւղանի նախադի բոլոր չլրակայ
գիւղերը իրաւունք ունեն ընկերութեան ձա-
նապարտով անց ու գործ անել առանց վճարի
և քաղաք մտցնել մի քանի որոշ միջոցներ:
Բայց այդ հարկի փոխարէն տեղացիները պար-
տաւոր են տալ ընկերութեանը առանց վճարի
գետին, որչափ հարկաւոր լինի ճանապարհի հա-
մար, սկսենք տեղեֆոնի համար, գործաւորների
և մշակների ընկերութեան համար գետին և չի-
նութեան փայտ, նաև գործաւորների համար
վառելափայտ: Պարսից հոգևորականը, որին նկա-
րագրել էինք անցեալ մեր թղթակցութեան մէջ՝
պայմանագրի պատճէնը ձեռքին պահանջում էր
այդ յօդուածի իրագործումը: Բայց որովհետեւ
այդ պայմանագիրը հէնց սկզբից չէր ունեցել իր
ներդրողութիւնը, քանի որ այն բանից, որ
պայմանագրի գործութեամբ ընկերութիւնը ձրի
պիտի ստանար տեղացիներից, հազիւ էր կարո-
ղանում ձեռք բերել կրկնակի վճարով, ուստի,
խռովութիւնից խուսափելու համար, հիւպատոսը
նախապէս յայտարարեց, որ պիտի այդ մասին
ներկայացուցիչների ժողով կազմել և խնդրել
վճարել,—կամ ընկերութեան վճարածները վերա-
դարձնել և պայմանը գործադրել կամ պայմա-
նը քանդած համարել և հարկահանութիւնը ընդ-
հանուր դարձնել: Սակայն մինչև այդ պէտք էր
վճարել հարկը և անդորրագրերը պահել. երբ
խնդրել վճարել յօդուած տեղացիների, այն ժա-
մանակ կը վերադարձվէր անդորրագրերի երեսով
տեղացիներից ստացված ամբողջ հարկը: Բայց
պարսիկը չը սպասեց հարցի պարզվելուն և
խռովութիւն բարձրացրեց:

Ս.

մեջտ է երկրի բարձրութեան համար, իսկ միւս կողմից առաջարկելով միջոցներ ձեռք առնել այդ միջակայութեան օրինական ազատութիւնը սահմանափակելու, արդեւորութիւն մէջ դնելու համար: «НОВОЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ» լրագրի աշխատակից պ. Իվանովիչը ընկերով նոյն յօդուածը, ասում է, որ եթէ պ. Նիկոլաձէ իր գրութիւնը սկսում է ակադեմիական կերպով, իսկ վերջացնում է աշակերտական կերպով, դրա պատճառն այն է, որ նրա միտքը խառնաբերել է ազգայնական խորութեան հարցով: Եւ իրաւ, պ. Նիկոլաձէ ասում է թէ 1892-ի քաղաքային կանոնադրութիւնը առհասարակ անբարար է, քանի որ հիմնել է այնպիսի ընտրողական ցանկ, որ միայն հարուստ դասակարգին է կարողութիւն տալիս զեկավարել քաղաքային գործերը. քաղաքներում ապրող շատ ինտելիգենտ ոյժեր այդ ցանկի պատճառով հեռացրված են գործելու ասպարէզից, աղքատ ազգաբնակիչները նոյնպէս տեղ չունի դոմաներում: Պ. Իվանովիչ ասում է, որ Նիկոլաձէ պարտաւոր էր այդտեղ էլ կանգ առնել և պահանջել քաղաքային կանոնադրութեան բարեփոխումը: Բայց նրա յօդուածից դուրս է դալիս որ

Եթէ Քիթիլիսի դոմայում «գաթան» հայերն են ուսում, ցանկալի էր, որ վրացիներն էլ ընկերանային նրանց, ուստի անհրաժեշտ է մտցնել այնպիսի ընտրողական կարգեր, որոնք կարողութիւն տալին հայերին և վրացիներին միասին ուսել «գաթան»:

Բայց դրանից ինչ օգուտ ունի քաղաքի աղքատ ազգաբնակիչները, որի անունից խօսում է պ. Նիկոլաձէ: Ինչ օգուտ, եթէ հայ բուրժուայի հետ Քիթիլիսի դոմայում կը նստէ և վրացի բուրժուան: Միթէ դրանից քաղաքի յետ ընկած ծայրերը կը բարեկորդվեն, միթէ աղքատների շահերը կարեւոր նշանակութիւն կը ստանան: Ի հարկէ—ոչ: Բուրժուայի բուրժուա է, ինչ ազգութեան էլ նա պատկանելիս լինի: Եւ պ. Իվանովիչը, բերելով այդ միանգամայն արդարացի առարկութիւնը, ասում է, որ բուրժուական ինքնավարութիւնը չարիք համարող ամեն մէկը պիտի ասէ.

Իմ ինչ գործն է թէ Քիթիլիսի դոման կը լինի հայկական, վրացական, ուսումական կամ խառն, եթէ քաղաքային տնտեսութիւնը այս բոլոր դէպքերում կունենայ մի և նոյն բնաւորութիւնը և աղքատ ազգաբնակիչներն չահերը անտես կանեն:

Եւ դա ճիշդ է: Անշուշտ հաւաքարցի հայը մի առանձին օգուտ չունի այն հանգամանքից, որ Երևանեան հրապարակում, քաղաքային տան մէջ, իրաւունքի տէր է Սօջաթիկ հարուստներից մէկը: Կարեւորը այն կը լինէր, եթէ նոյն այդ հաւաքարցի հայն էլ կարողանար նստել ձայնաւորական նստարանի վրա և պաշտպանէր իր մուսգոված քաղաքամասի կենսական շահերը: Իսկ այդ արդար գրութիւնը ստեղծելու համար պէտք է բարեփոխել ընտրողական ցանկը և ոչ թէ հայ բուրժուայի կողմէն նստեցնել վրացի կամ ուսու բուրժուային: Խնդիրը ազգայնական չը պէտք է համարել, այլ տնտեսական: Տնտեսական պահանջները առաջ տեղի են տալիս ազգայնական ձգտումները:

Ամեն մի կապիտալիստ—կոմսօլդու է,—ասում է պ. Իվանովիչը.—նա զանազանութիւն չէ դնում թէ ինչ լեզուով է խօսում իր ձեռնարկութեան ընկերակիցը, միայն թէ ձեռնարկութիւնը չհասնէ լինի, ամեն մի կապիտալիստ, որ մասնակցութիւն ունի այդ ձեռնարկութեան մէջ, միւս կապիտալիստի ընկերն է. ամբողջ աշխարհի կապիտալիստները նրա բարեկամներն են, որովհետեւ նրանք բոլորը մի և նոյն ոյժի, մի և նոյն տեղեկացիայի ներկայացուցիչներ են, կապված ամենքի համար մի ընդհանուր նպատակով: Ազգաբնակչութեան ստորին խաւերում, գիտակցութիւնը զարթնելու հետ, երևան է գալիս մի և նոյնը, փոքր ի շատէ կրթված բանուորը հասկանում է, թէ մութ կերպով, որ ամեն մի ուրիշ երկրի բանուոր իր ընկերն է, որովհետեւ տնտեսական կապիտալիստն է ինդիւստրիալ մի և նոյն են: Տնտեսական երկրայինների ահագին կարևորութեան ըմբռնումը և իր թիւնութեան տարածումը աւելի են աւելի մեղմացնում են ազգայնական խորութիւնը, որի կատարեալ ոչնչացումը ուսու պիտ չէ:

Մենք, ի պատիւ տեղական ազգաբնակչութեան, կարող ենք ասել, որ ժողովրդական խաւերի մէջ ազգայնական խորութիւնները, չորսիւ տնտեսական համագումարների, շատ դժուարութեամբ կարելի է նկատել, այնքան անշնչան են: Միայն պ.պ. Նիկոլաձէների, Վէլիչկոնների, ձալվաձաձէների, Ակալիի Մերէձիկների պէս մարդիկ են, որ եռանդով խորութիւններ, թշնամական զգացմունքներ են սերմանում ժողովրդի մէջ: Եթէ չը լինէր այդ վերին աստիճանի վնասակար հանգամանքը և եթէ մի և նոյն ժամանակ քաղաքային ինքնավարութիւնը բոլոր դասակարգերին մատչելի ասպարէզ դառնար,

այն ժամանակ քաղաքային շահերը պաշտպանված կը լինէին թէ վրացու, թէ հայի և թէ ուսու համերաշխ գործունէութեամբ...

«Արեւելք» լրագրից, անցած 1898 թիւ թիւը. քաղաքի գրականութեան համառօտ տեսութիւն կամենալով տալ իր ընթերցողներին, հետեւալ տխուր խօսքերով է սկսում յօդուածը.

Գրական արժէք ունեցող գիրքերու վրայ չէ որ պիտի խօսուի ձեռք, որովհետեւ դժբախտաբար և ոչ մէկ հատ անոնցմէ այս տարի դուրս եկաւ թրքահայ մամուլէն: Յայտնի է թէ այդ տեսակ աշխատութեանց ոչ ոք կողմէ ձեռնարկել այսօր, որովհետեւ դուռ գրական և բանասիրական երկերը զիջուած կը մնան անվաճառ՝ գրածարկներուն քով: Ինչ համեմատութեամբ որ աւելցած է մեր ժողովուրդին մէջ ընթերցասիրութիւնը, նոյն համեմատութեամբ պակսած է կարծես գիրքի դրամ վաճառքի կարող ընթերցասէրներու թիւն այս Մեր այն դասակարգը, որ դրամ կը չափի, հայ գրականութեան կարեւորութիւն չի տար դժբախտաբար:

Դա միակ պատճառը չէ, ի հարկէ: Մեզադրել ընթերցողին հազիւ կարելի լինի և այն դէպքում, երբ գրականութիւնը չոր ու անկենդան է, չէ կարողանում հետաքրքրել, բաւարարութիւն տալ: Բայց փաստը, այնու ամենայնիւ, փաստ է. գրականութիւնը իր բոլոր ճիւղերով կենտրոնացած է պարբերական մամուլի մէջ և հայերէն գրքերը դարձել հազուադէպ երեւոյթներ են դառնում: Այդպէս միայն թիւրքահայերի մէջ չէ մենք էլ, կողմանեան հայերս, նոյն ցաւով ենք տուսալու: Ինչ պէտք է անեն թիւրքահայերը: «Արեւելք» շարունակում է.

Կը տեսնէք որ օրաթերթներէն ու պարբերական հրատարակութիւններէն դուրս, մեր գրական գործունէութիւնը ողորմելի բան է, և այս մասին անմիջական դարձան մտածելու է: Այդ դարձման առաջարկուած է արդէն. կազմել հրատարակչական մարմին մը, և հրատարակել պատրաստուած կարեւոր գրական աշխատութիւնները, հեղինակի վարձք վճարելով: Փանի մը հարկը ոսկիով գրուի ելլելը այս գործին ձեռնարկող ուսումնասէր հարուստներ չը կան արեւօք մեր մէջ: Եւստի գեղեցիկ փոքր է: Բայց ինչն անպատճառ ուսումնասէր հարուստներս որոնել: Քիթիլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութիւնը, եթէ մի բան կարողանում է անել, այն պատճառով է, որ հարուստների վրա չէ դրել իր յայտը: Կիւնցեք ժողովրդի փառանքներն, դրանք թէ և փոքրիկ, աննշան բաներ են, բայց աւելի մեծ գործեր կարող են տեսնել, քան հարուստների ժանդոտած միլիոնները... Փողը եթէ միացած չէ արտի հետ, մի բանաղ է և ուրիշ ոչինչ...

ՆԱՍՏԱԿ ՆՈՐ-ՆԱՍԻՋԵՆԱՆԻՑ

Յունվարի 20-ին թէ և հայ եկեղեցիների աւագերէցների և երէցփոխների իրանց հոկոյութեան յանձնված եկեղեցիների հետ իրանց սեփականութեան նման վարելը շատ հնացած թեմա է թղթակիցների համար, բայց երբ նկատելի են լինում ծայրահեղ դէպքեր, ակամայ մարդ հարկադրվում է կրկնել:

Տեղիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու երէցփոխ պ. Մկրտիչ Ալաւաշեանի պաշտօնավարութեան եռամսակը լրացած լինելով՝ ամսին 17-ին եկեղեցու աւագերէց Խ. քան. Զարիֆեանը ծխականներին ժողովի էր հրավերել նոր ընտրութեան համար: Զարմանալին այն է, որ մինչև 500 տուն ծուխ ունեցող եկեղեցու ծխականներէն միայն 150 հոգի, այն էլ ամեն տան դաւաճմամբ 70—80 տարեկաններն էր հրավերել աւագերէցը, անտես անելով ահագին բազմութիւն ծխականների, որոնց եկամուտով են կառավարվում մեր եկեղեցիներն ու եկեղեցականները:

Հերքել չէք, որ այդքան քիչ մարդկանց էր հրավեր ուղարկվել, աւագերէցը ցանկանում էր ոչ միայն առանց հաշուաւետութեան նախկին երէցփոխի հաշիւները փակել, չնորհալուութեան թերթ ստորագրել տալ պ. Ալաւաշեանի համար 28 ծխից հաւաքված ժողովականներին, այլ և այդ չնիւն ծաղկող ժողովականների ձեռքով վերջնաբերել, որ ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու երէցփոխը, բացի նոյն եկեղեցու ահագին կայքերի և եկամուտների կառավարչը լինելուց, անդամ է այն տիրահաշակ «Աղքատախնամ ընկերութեան», որի հարկը հազարները այնպէս անխնամ փչացան, մի խաղաղաւոր դէպք մոյցնելով մեր բարեգործական ընկերութիւնների տարեգրութիւններին մէջ:

Այս բոլորը նկատի ունենալով, կարելի է գուշակել, թէ ինչն էր ստիպում աւագերէցին վերջնաբերել տալ իր աշակցին, որի ներկայութիւնը խիստ կարեւոր էր գտնում եկեղեցու բարեգործութեան համար: Բայց, բարեբաղդաբար,

գտնվեցին մարդիկ այդ 28 ծխականների մէջ, որոնք նկատեցին իրանց անձեռնհասութիւնը այդ ժողովը գումարված համարելու և յետաձգեցին ընտրութիւնը մինչև ամսին 29-ը:

Թէ և աւագերէցը ժողովի ժամանակ անթիւ գովաւանքներով դրուատեց երէցփոխի արժանաւորութիւնները և յիշեցրեց հանդիսականներին, թէ եկեղեցու հարստութիւնը 4000 բուրլով աւելացել է պարտի օրով, բայց ծխականներին շատ որոշ յայտնի էր երէցփոխի գործունէութիւնը, գիտէր որ թէ և նա ամեն տարի մեծածախս վերանորոգութիւններ է արել, բայց այսօր Լուսաւորիչ եկեղեցին դարձեալ հիմնական նորոգութեան կարօտ է: Բաւական է յիշել, որ մի երկու տարի առաջ՝ ահագին դուրսը վճարելով՝ եկեղեցու յատակը ներկվեց: Բայց որովհետեւ ներկելը մեծ գումար էր կուլ տուել և շատ ստոր նկատվել, այդ պատճառով խորատես երէցփոխը խոսքն եկեղեցու պատերն ու կամարներն էր սպիտակացնել տուել, որ բոլորովին փչանայ նոր ներկած յատակը: Իսկ հետեւալ տարին «պատկեր» էր չինել տուել եկեղեցու յատակի համար:

Այս բոլորը այնքան առաջ ունենալով, յուսալի է, որ ժողովականները առաջիկայ ընտրութեան ժամանակ այնպիսի ընթացք կը բռնեն, որ ոչ միայն հասարակական եկամուտները և ծախսերը օրինաւորապէս ընեն իրար կողմից վաճառեցին, այլ և մի այնպիսի արժանաւոր երէցփոխ կը նշանակեն, որը բարեխղճութեամբ վարէ թէ և կեղեցու և թէ «Աղքատախնամ ընկերութեան» գործերը:

ՆԱՍՏԱԿ ՆԵՐՔԻՆ-Ա.ԽՏԱՅԻՑ

Յունվարի 7-ին Այստեղից 3 վերստ հեռու, Երևան տանող ճանապարհի վրա, ընկած է Վերին-Քաղսի հայ գիւղը, որը բաղկացած է 25—30 տուն ժողովրդից: Այդ մի բուռն ժողովուրդը մի մասն է Ներքին-Քաղսիի, որը 1 վերստ հեռու այդ գիւղից, գտնվում է պատմական Հրազդան գետի եզերքում, մի ձորի մէջ: Մի քանի տարի առաջ բաժանվելով Ներքին-Քաղսիից, այդ 25—30 տուն գիւղացիները աւելի լաւ համարեցին դուրս գալ ձորափ ուր ից և նոր գիւղ կառուցանել խճուղու վրա: Սակայն հին գիւղի բնակիչները դէմ լինելով այդ մտքին, սկսեցին երկու հակառակ կուսակցութիւնների բաժանվել, որոնք իրար դէմ երկար ժամանակ դատաստանական պատերազմ մղեցին, ահագին վնասներ հասցնելով միմեանց: Կուսակցական կռիւները մի կողմից, վերջին տարիներին տնտեսական քայքայումը միւս կողմից այն աստիճան աղքատ դրութեան և թշուառութեան են հասցրել Վերին-Քաղսիի բնակիչներին, որ նրանցից շատերը հասել են հող չափայնութեան կիսանքսի վրայ:

Մարդ կարծում է զգուշ, երբ տեսնում է, որ այդ գիւղի կուսացը և գաղթիկները, այս սառնորկի ցրտերին, ստաբիլի, զղզղված հարուստով, կիսաթանկ վազ են տալիս խոր ձիւնի մէջ դէպի մի վերստ հեռու Հրազդան գետը՝ ջուր բերելու համար, որտեղից մի ձեռքով կուծ ուսին բռնահամ, միւսը սառած և բերանին դրած՝ շտապում են դէպի տուն, իսկ արտասուքի կաթիլները, ցրտի ազդեցութեան տակ, աչքերից դուրս գնում են կապտացած այտերի վրայով... Որպիսի թշուառ դրութիւն... Չունեն ոչ սալ, ոչ տակառ և ոչ էլ լճկաններ, որպէս զի տակառով ջուր կըլէին հեռու ընկած գետից...

Աղքատութեան հետ միասին գուղերն աղքատ այդ գիւղում պակաս չեն լինում նաև զանազան հիւանդութիւններ, որոնցից շատերը առանց դեղի ու դարմանի թողնված են լինում Սատուծու կամքին: Ինչպէս լսեցիք, այս տարի նրանց ցանքի մի մասը, լայնակալէս գարիներ, կրկաւառ երաշտութեան տակ փչացել է: Մեզ աւելի դարձաբոց այդ գիւղի եկեղեցու անշուք դրութիւնը, դա աւելի դարձանաւորել է նման, քան եկեղեցու՝ դուրկ բոլորովին այն սպաններին, որ ունեն ուրիշ շատ գիւղերի եկեղեցիները, նոյն իսկ մի ս կի չը կայ, որ իսկը քանաւան կատարէ պատարագի արարողութիւնը... Ժողովուրդը շատ է փափաղում մի փոքր սկիւն ունենալ եկեղեցու, բայց միջոց չունի դնելու: Եկեղեցին ամբողջ տարի մի քանի մանէթ եկամուտ չունի՝ լուսաւորութեան համար: Իմ հարցին, թէ ինչպէս կարելի է եկեղեցին թողնել առանց սկիւնի, որ ամենամահաբաժնուն է ժամատան համար, պատասխանեցին, թէ սպասում են, որ դրանք մի օր և է բարեբար անձնաւորութիւն կը բարեհաճի նուրբ իրանց աղքատիկ նորակաւոյց եկեղեցուն այդ սկիւն, ինչպէս նուրբեցին վարարողը, գրականները, դռները և այլ այնպիսի առարկաներ:

ՆԱՍՏԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թաւրիզի Հայոհհայ Բարեգործական ընկերութիւնը խնդրում է բարեհաճել մի անկիւն չնորհեալ այս երկտող գրութեանը «Մշակ» էջերում:

Վարչութիւնն մեծ պ. բժիշկ Ասլանեանի խորհրդով և նախաձեռնութեամբ, յօգուտ աղքատների և սովատանջ դաղթականների՝ դիմել էր Լոյսոն, Հայոց Նպատաւատոյց Յանձնաժողովի նախագահ Աւետիքիստի դոյնին: Մեծանուն քաղաքէն, լորդ Սօյսի իրի միջոցով, ուղարկեց 100 անդիակաւն ոսկի թաւրիզի վարչութեան անունով:

Վարչութիւնն չնորհալուութեամբ ստացել է նաև 200 բուրլու փողարկէն 109 թուման պարսից փող, «Մշակ» խմբագրութեան միջոցով՝ նուրբված մեծապարզ բժշկապետ Յ. Գասպարեանից, և 50 թուման Պարսկաստանի Սարգաւար քաղաքից, պ. Աւագ Մէլիք-Աբրահամեանցի ձեռքով, որը հաւաքել է Սարգաւարի և Նշարուրի հայերից:

Թաւրիզի Հայոհհայ Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը «Մշակ» միջոցով խորին երախտագիտութեամբ յայտնում է իր չնորհալութիւնը նուրբատու անձանց:

Վարչութեան նախագահ՝ Սրբուհի Ամատունի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

Ինչպէս յայտնի է, Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, անբերրութիւնից վնասված գիւղական աղքատեանութեան, անցեալ տարի բաժանեց ծուխ 6000 բուրլու դուրսը: Ընկերութեան մէջ այնուհետեւ ժողովվել էր դարձեալ 1055 բուրլի, որ մնացել էր առանց գործադրութեան: Ներկայ յունվարի 22-ին, ընկերութեան խորհուրդը նիստ կազմելով յատուկ յանձնաժողովի հետ միասին, որոշեց այդ դուրսը բաժանել այն գիւղերին վրա, որոնք նորից ենթարկվել են անբերրութեան: Դուրսը բաժանված է աշապէս. Բօրչալու, Զանգեզուրի և Կուշկի գետաւաններին, որոնք ամենից շատ են վնասվել, յատկացնել 200-ական բուրլու: Սղւախի, Քէօկ-չայի և Նոր-Բայազէտի գետաւաններին՝ 100-ական բուրլի և վերջապէս Քիւնէթի, Կօրու և Ղազախի գետաւաններին՝ 50-ական բուրլու: Մնացած մի քանի բուրլին ընկերութիւնը կը գործադրել զանազան ծախսերի վրա, որոնք անհրաժեշտ են գումարները տեղ հասցնելու համար:

Թիֆլիսի տեխնիկական ընկերութեան վերջին նիստում, որ տեղի ունեցաւ յունվարի 23-ին, ինձնէր Յօրէնյանի կարգաց մի զեկուցում քաղաքի ուսուցչական մասին: Զեկուցանողը ապացուցանում էր, թէ երկաթաբար կոչված նիւթերից պատրաստված աղւնները շատ ամուր են և ջուր չեն ծծում, կամ քիչ են ծծում: Հիւսիսային Կովկասի Նկատելիւնաւոր քաղաքը տալալալալալալ է այդ տեսակ աղւններով: Ժողովը, մանրամասն ընդլուծելից յետոյ, եկաւ այն եզրակացութեան, որ հարցը չէ կարելի համարել որոշ կերպով պարզված, ուստի ցանկութիւն յայտնեց, որ կատարվեն նոր փորձեր՝ ստուգելու տալալալալալ համար պիտանի գործադան նիւթերը՝ նրանց համեմատական արժանիքը որոշելու նպատակով:

Ստացանք Աստրախանից, պ. Յովհաննէս Ստեփանեանից, 25 բուրլի՝ Գրգելան գիւղի կարօտ հայերին հասցնելու համար:

Յունվարի 21-ին, իրական առաջին գիմնադրայի շինութեան մէջ, «НОВОЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ» լրագրի խօսքերով, կայացաւ Պետերբուրգի իրական բարձրագոյն դպրոցների ուսանողներին օգնող ընկերութեան հիմնադիրների խորհրդակցութիւնը: Հիմնադիրները ցանկութիւն յայտնեցին ընկերութիւն հիմնել, և ոչ թէ Պետերբուրգում գոյութիւն ունեցող ընկերութեան բաժանումը: Ապագայ ընկերութեան կանոնադրութիւնը կը տպագրվի և կը բաժանվի հիմնադիրներին:

«Բօհեմա», «Պայեպաչ» և «Եւգենի» Օնեգինս օպերաները, որ տրվեցին Քիթիլիսի արքունական թատրոնում յունվարի 22-ին և 23-ին, անցան աշող անսաւքով: «Պայեպաչ»-ի մէջ հետաքրքրութեան կենտրոնը երգիչ Պերսն էր, որն արդարացրեց հասարակութեան յոյսը: «Եւգենի» Օնեգինի մէջ, ճառարանայի դերը կատարեց չնորհալ կերպով երգչուհի Մարչաղ, որ գեղեցիկ կերպով ըմբռնել է Պուշկինի ստեղծած հերոսուհու տիւրը: Նրգիչ Կամիլոնսկի Օնեգինի դերում արդէն պարտի մի օր և է բարեբար անձնաւորութիւն կը բարեհաճի նուրբ իրանց աղքատիկ նորակաւոյց եկեղեցուն այդ սկիւն, ինչպէս նուրբեցին վարարողը, գրականները, դռները և այլ այնպիսի առարկաներ:

Տիկն
կայաց
ձեռով
էին «Հ
դակնե
«Օրֆէ
մէջ բն
դերով
մին և
բողան
ներկա
ները ա
ները, և
տրվում
ճախու
ւելի լու
Վ.Լ.Ա.
17-ին,
ցող եր
նիւրստ
թիւնը
Նիւրբա
տարեւ
թիւի է
Եկա
բաղվել
վարան
դէպի
դիպում
բովում
կան և
այլ զո
ները
կոնցե
ցանու
Մեդ
մեր
թիւն
առան
ւարու
բակու
նակ
նով Լ
վրա լ
Մեր հ
օրինա
վում է
կալի
ցինքը
Մ
Բեր
կտորը
բիւրք
Մինդ
է ընդ
«Նա
զպիւր
տօնին
պատր
բազմ
մէջ, Լ
թեամ
Վհա
կառա
գլուխ
դուրս
թեան
թեամ
նաւել
սերտ
բարձ
հապե
մեծա
մեղ վ
բարգ
Նեշու
նորդա
մեծի
ներէ
կան
դէն է
թաղ
Նուրդ

Թերթերը: Մուտքը 2 կոպ., ամսով 40 կ. աշ
կերտներին կէս վճար: 1—50